

Kralji Herulov: vladarji ljudstva, ki ni »spisalo« zgodovine, in njihov *regnum*

Jaka Banfi*

Izvleček

Heruli so bili poznoantično germansko ljudstvo (*gens*), ki se v virih pojavlja med 3. in 6. stoletjem. Od okoli leta 512 so kot zavezniki Bizanca prebivali v bližini Singiduna. Živel so v monarhično urejeni plemenski skupnosti, vendar o njihovih kraljih (*reges*) vemo izjemno malo, kar je posledica skopih podatkov v virih. Na voljo imamo predvsem podatke za prvo polovico 6. stoletja. Iz tega obdobja poznamo šest kraljev, vendar so njihove pristojnosti in položaj v skupnosti slabo poznani. Raziskovalni problem predstavlja tudi obstoj t. i. kraljevih rodov (dinastij), iz katerih naj bi izvirali kralji. V glavnih virih kralje Herulov zasenčijo herulski vojaški poveljniki, ki so poveljevali herulskim vojaškim enotam, te pa so se v času cesarja Justinijana I. bojevale na strani Bizanca v vojnah proti Perzijcem, Vandalom in Vzhodnim Gotom. Če sodimo po Prokopiju, vloga kraljev ni bila tako velika, njihova moč pa precej omejena s strani skupnosti. Namen tega članka je na podlagi razpoložljivih virov analizirati zgodovino kraljev Herulov in jih smiselno uvrstiti v poznano zgodovinsko dogajanje.

Ključne besede: Heruli, Germani, barbari, Bizanc, pozna antika

---

* ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa

Zgodovina Herulov za raziskovalca pozne antike ni lahka tema. Vzrok za to je dejstvo, ki ga raziskovalci starejših obdobij predobro poznamo, namreč, da so pisni viri izredno skopi, posledično pa pogosto tavamo v temi in smo prepuščeni goli spekulaciji. Nekoliko jasnejšo predstavo o Herulih si lahko ustvarimo šele, če posežemo v 6. stoletje, in to predvsem po zaslugi enega avtorja, Prokopija iz Cezareje,¹ čigar monumentalna *Zgodovina vojn*² je *conditio sine qua non*, če se želimo seznaniti s tem, v virih redko izpričanim poznoantičnim ljudstvom (*gens*). Historiografski monopol, ki ga ima v tem pogledu Prokopij, je za raziskovalca problematičen, saj mu je redko dana priložnost, da lahko Prokopijeve informacije preveri pri drugem avtorju oziroma viru. Da ne bo pomote – Prokopij ni edini vir za Herule, a je zdaleč najizčrpnější in tudi sicer so številni kasnejši avtorji povzemali po njem, tako da je v tem pogledu skoraj brez konkurence.³ Toda Prokopij ne piše prvenstveno o Herulih, ki jih po večini omenja samo toliko, kolikor je potrebno, da smiselno zaključi svojo naracijo, ki je bolj ali manj omejena na vojaško dogajanje; v njegovem fokusu so bizantinske vojaške operacije, glavni protagonisti pa so Justinijanovi *magistri militum* in ne Heruli. Čeprav je res, da naredi en krajši »etnografski« ekskurz, v katerem se razpiše o Herulih⁴ (ki je, mimogrede, za raziskovalce izrednega pomena), ne moremo trditi, da zadovoljivo nadomešča manko »zgodovine ljudstev« (*origo gentis*), kot jih imamo na voljo za Gote, Franke, Langobarde in Angle.⁵ A stanje virov je, kakršno je, in tako so Prokopij, Agatij⁶ ter v manjši meri Kasiodor,⁷ Jordanes⁸ in Pavel Diakon⁹ tako rekoč edini, ki so nam na voljo.

1 Luthar, Šašel Kos, Grošelj in Pobežin, *Zgodovina historične misli*, 321–324. Podrobneje o Prokopiju v Cameron, *Procopius*, PLRE III/B, 1060–1066 (Procopius 2).

2 Gl. Prokopios, *The Wars* (posodobljen angleški prevod izvirnika).

3 Ekscerpti iz virov, ki zadevajo Herule, so objavljeni v Lakatos, *Quellenbuch*, 7 sl.

4 Procopius, *De bellis* 6.14.

5 V mislih imamo predvsem *Zgodovino Gotov* (Jordanes), *Zgodovino Gotov, Svebov in Vandalov* (Izidor iz Sevilje), *Zgodovino Frankov* (Gregor iz Toursa), *Zgodovino Langobardov* (Pavel Diakon) in *Zgodovino Anglov* (Beda Častitljivi). Več o barbarski historiografiji in *origo gentis* v Goffart, *The Narrators*; Plassmann, *Origo gentis*.

6 Gl. Agathias, *The Histories* (angleški prevod izvirnika). Več o Agatiju v PLRE III/A, 23–25 (Agathias).

7 Gl. Cassiodorus, *Variae* 3.3, 4.2, 4.45 (za angleški prevod gl. Cassiodorus, *The Variae*). Več o Kasiodorju v PLRE II, 265–269 (Fl. Magnus Aurelius Cassiodorus Senator 4).

8 Gl. Iordanes, *Getica*, 3.23–24, 23.116–119, 46.242, 50.259–263 (za slovenski prevod gl. Jordanes, *Getika*). Več o Jordanesu v PLRE III/A, 713–714 (Iordanes 1 (Jordanes)); Goffart, *The Narrators*, 20 sl.; Heather, *Goths*, 34–67.

9 Gl. Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 1.1, 1.20, 1.21, 2.3 (za slovenski prevod gl. Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*). Več o Pavlu Diakonu v Goffart, *The Narrators*, 329 sl.

Da so Heruli ljudstvo brez lastne historiografije (in kakršnekoli literarne zaupščine sploh), je dejstvo; v tem pogledu si delijo usodo drugih manjših ljudstev, kot so Skiri, Rugijci in Gepidi. Beseda jim je odvzeta, o njih govorijo drugi. Gre za stanje, ki ga je Walter Pohl označil kot »fenomen rimskih očal«, tj. spoznavanje drugih skozi perspektivo rimskih avtorjev (kontaminacija z njihovimi miselnimi vzorci torej).¹⁰ Lahko rečemo, da danes Herule poznamo predvsem po vojaški plati, saj so se kot zavezniki (*foederati* oziroma *symmachoi/xymmachoi*) Bizanca redno angažirali na strani bizantinske vojske med letoma 530 in 554 v vojnah proti Perziji, Vandalom in Vzhodnim Gotom ter tako avtomatično pritegnili Prokopijevo pozornost.¹¹ Zelo malo pa vemo o njih samih, o njihovi družbi in kulturi. Njihovi kralji, ki so glavni predmet naše razprave, so bolj ali manj samo črka na papirju. Zgodovina Herulov se po tej plati ne more primerjati z zgodovino Vandalov, Gotov, Frankov in Langobardov, ki je polna karizmatičnih »vojaških kraljev« (*Heerkönige*),¹² izmed katerih še posebej izstopajo »ustanovni očetje« germanskih kraljestev (*regna*), kot so Alarik I. (Zahodni Goti), Gajzerik (Vandali), Teoderik Veliki (Vzhodni Goti), Klodvik (Franki) in Alboin (Langobardi), ki se lahko ponašajo s prestižnimi naslovi, kot so *patricius*, *consul* ali *magister militum*.¹³ V primerjavi z njimi se kralji Herulov¹⁴ zdijo kot nekakšni sedeči, scela neaktivni poglavarji, ki ne dosegajo primerljivih uspehov.¹⁵ Med njimi bomo zaman iskali take, ki bi se kitili z imenom *Flavius*. To je po eni strani odraz stvarnosti, saj Heruli po moči dejansko niso bili primerljivi z večjimi ljudstvi (npr. z Vzhodnimi Goti) in so se toliko težje uveljavljali proti drugim, večjim barbarskim »konkurentom«, sploh pa proti Rimu/Bizancu, po drugi strani pa je ta navidezna neaktivnost posledica naših virov. Prokopija, ki nam o Herulih pove še največ, njihovi kralji niso posebej zanimali, ker – lahko si predstavljamo – niso poveljevali zavezniškemu herulskemu vojaškemu enotam od Male Azije preko Afrike do Italije in jih ni mogel smiselno vpeti v rdečo nit svojega pripovedovanja. Seznam herulskih

10 Pohl, *Völkerwanderung*, 14.

11 Gl. tudi Sarantis, »The Justinianic Herules«, 381–393. Več o Justinijanovi rekonkvisti (t. i. *renovatio imperii*) v Heather, *Rome Resurgent*.

12 Več o tem v Pohl, *Die Germanen*, 86; Wolfram, *Die Germanen*, 87.

13 Gl. PLRE II, 43–48 (Alaricus 1), 288–290 (Chlodovechus (Clovis)), 496–499 (Geisericus), 1077–1084 (Fl. Theodericus 7); PLRE III/A, 38–40 (Alboin).

14 V razpravi izraza *kralj(i) Herulov* in *herulski kralj(i)* uporabljamo istopomensko.

15 Kot primer »zaposavljanja« Herulov v sodobni historiografiji naj navedemo sicer odličen zbornik *Regna et Gentes*, ki pa ne posveča nobenega poglavja Herulom. So pa Heruli ustrezno obravnavani v zborniku *Neglected Barbarians* (gl. Steinacher, »The Herules«, in Sarantis, »The Justinianic Herules«).

kraljev je tako skop in luknjičast; vsega skupaj jih po imenu poznamo manj kot deset. Skoraj vsi so na svoj način tragične osebnosti: eden je padel v vojni, drugi je bil umorjen, tretji je umrl, še preden je zavladal, spet drugi je bil odstavljen, zadnjega pa so obesili. V povprečju sta med njimi dve desetletji časovnega razmaka (508 – Rodulf, 528 – Grepes, 547/548 – Ohos, Datij in Suartuas, 567/568 – Sindual), torej nekaj manj kot ena generacija. Vsi z izjemo zadnjega so tudi zelo težko oprijemljivi.¹⁶ Njihova imena so edinstvena v smislu, da v tem času in prostoru skoraj ne srečamo oseb z enakimi imeni, vprašanje pa je, ali gre za pravilne navedbe dejanskih imen ali za njihove latinske oziroma grške popačenke.¹⁷

Monarhija je bila prevladujoča oblika vladavine germanskih ljudstev, ki so se po razpadu hunske zveze naselila na območju Podonavja (Vzhodni Goti, Gepidi, Heruli, Rugijci, Skiri itd.) ali so bila že prej naseljena na območju nekdanjega Zahodnega Rima (npr. Zahodni Goti, Vandali itd.).¹⁸ Ko govorimo o monarhiji, imamo v mislih tisto obliko vladavine, pri kateri vrhovna oblast pripada enemu človeku, ki ga imajo za vladarja. Kakšna je njegova dejanska oblast, je odvisno od posamezne družbe in ne nazadnje od kraljeve spretnosti pri uveljavljanju svoje avtoritete. Po Tacitu, ki pozno antiko prehiteva za nekaj stoletij, zgodnji germanski kralji (*reges*) niso bili absolutni vladarji, ampak je bila njihova oblast omejena s sodno oblastjo svečenikov (*sacerdotes*) in vojaško oblastjo vojskovodij (*duces*) ter občega zbora, ki je odločal o vseh pomembnejših zadevah.¹⁹

Poznoantičnih Germanov seveda ne moremo istovetiti s tistimi iz zgodnjega cesarskega obdobja, kljub podobnostim v imenu in navidezni kontinuiteti, zato tudi Tacit ni vedno aktualen. Bolj kot o plemenih je sedaj priporočljiveje govoriti o ljudstvih (*gentes*), ki so le redko ali sploh ne etnično homogena. Njihove »države«, t. i. *regna* ali kraljestva,²⁰ se sicer razlikujejo po velikosti, a v ve-

16 Gl. PLRE II, 964 (Rodulfus); PLRE III/A, 388 (Datius), 555 (Grepes); PLRE III/B, 951 (Ochus), 1154–1155 (Sindual), 1205 (Suartuas).

17 Za primerjavo naj omenimo, da pa poznamo kar 12 poveljnikov herulskih vojaških enot, od katerih je eden (Sindual) postal kralj. Gl. PLRE III/A, 50 (Alutih), 132 (Arufus), 132 (Aruth), 536 (Gibrus), 574 (Guntharis 1), 1015 (Phantieus); PLRE III/B, 1015–1016 (Pharas), 1020–1021 (Philemuth), 1378 (Visandus), 1379–1380 (Verus), 1389 (Vligagus).

18 Pohl, *Die Germanen*, 65; Pohl, »*Regnum und gens*«, 436–437. Znanstvene literature o *regna* in *gentes* je sicer veliko. Gl. npr. Goetz, Jarnut in Pohl, *Regna et Gentes*; Pohl in Wieser, ur., *Der frühmittelalterliche Staat*; Pohl, »*Regnum und gens*«.

19 Gl. Tacitus, *Germania*, 7. Gl. tudi Pohl, *Die Germanen*, 51; Wolfram, *Die Germanen*, 54 sl.

20 V uporabi je tudi izraz *plemenska državna tvorba* oziroma *plemenska država*. Gl. npr. Bratož, *Med Italijo in Ilirikom*, 354, 366.

čini primerov gre za primitivne, nestabilne in slabo institucionalizirane tvorbe, ki so se ponekod naslonile na stare rimske strukture. Če lahko pri kraljestvih Gotov in Vandalov govorimo o nekakšni romansko-barbarski institucionalni vzporednosti ter (sicer ne vedno mirnem) »sožitju« s starim romanskim prebivalstvom, pa česa takega za izrazito vojaško skupnost, kot so Heruli, ki so živeli na periferiji in imeli le malo stika z rimsko kulturo, ne moremo trditi. Če vzamemo vire dobesedno, lahko rečemo, da Heruli niso bili najboljši sosedje; vsekakor imamo opravka z zelo bojevitim ljudstvom, ki je svoje vojaške veščine znalo uspešno tržiti pri rimski in kasneje bizantinski vojski.

Latinski avtorji, kot je Tacit, ali grški, kot je Prokopij, za germanske vladarje uporabljajo termine iz lastnega besednjaka: *rex*, *basileus* in podobno.²¹ Že Cezar je Ariovista označil za *rex Germanorum*.²² Dejansko vemo zelo malo o tem, kako so se germanski vladarji naslavljali v lastnem jeziku; stari germanski termini za kralja so npr. *thiudans*, *reiks* in nekoliko mlajši *kuning*.²³ Če za merilo vzamemo Bizanc, lahko rečemo, da *rex* ni bil položaj, ki bi bil primerljiv z bizantinskim cesarjem (*augustus*). *Rex* je bil v prvi vrsti »rezerviran« za vladarje barbarov, saj je beseda pri Rimljanih asociirala na rimske kralje pred republikanskim obdobjem (posebej na zadnjega tiranskega Tarkvinija Ošabnega) in je imela negativno konotacijo. Germanski *reges* in bizantinski *augusti* niso veljali za enakovredne, in tudi če so lahko prvi drugim konkurirali po moči, jim niso mogli po prestižu.²⁴

Herule prvokrat zasledimo že v 3. stoletju, a je zaradi pomanjkanja virov njihova zgodovina vse do poznega 5. stoletja precej obskurna in za našo razpravo niti ni pomembna, zato ni smiselno, da jo na tem mestu posebej osvetlimo.²⁵ Naše izhodišče bo čas po letu 453 oziroma 454, ko je z Atilovo smrtjo razpadla hunška zveza, ki je dobrega tri četrt stoletja dominirala nad širšim delom Evrope vzhodno od rensko-donavskega limesa in tamkaj živečimi ljudstvi ter resno ogrožala oba dela rimske

21 Gl. Pohl, *Die Germanen*, 68; Chrysos, »Der Kaiser und die Könige«, 143.

22 Caesar, *De bello Gallico* 1.31.

23 Pohl, *Die Germanen*, 68.

24 Gl. Chrysos, »Der Kaiser und die Könige«, 143 sl.

25 Na tem mestu navajamo ožji izbor literature, ki obravnava Herule: Lintner-Potz, *Die Eruler*; Ellegård, »Who were the Heruli?«; Sarantis, »The Justinianic Herules«; Steinacher, »The Herules«; Steinacher, »Rex oder Räuberhauptmann?«, 317 sl.; Turlej, »Herulian Settlements«; Schwarcz, »Die Heruler an der Donau«; Schwarcz, »Die Heruler am Schwarzen Meer«. V poštevek pridejo tudi pregledna dela, npr. Bratož, *Med Italijo in Ilirikom*, 352 sl.; Schmidt, *Die Ostgermanen*, 529 sl.; Goffart, *Barbarian Tides*, 205–210. Za prvo resno študijo o Herulih lahko imamo Aschbach, *Geschichte der Heruler*. Osnovne informacije o Herulih so v večini strokovnih in znanstvenih del, ki obravnavajo ljudstva pozne antike.

države. Zaton Hunov je sprožil »etnogenezo« prej podjarmljenih ljudstev;²⁶ Heruli so se uveljavili na območju Moravske severno od Donave.²⁷ Gre za prvi poznani herulski *regnum*, ki je trajal vsega skupaj okoli pol stoletja (ok. 454–508). O njihovih kraljih iz tega časa nimamo nobenih poročil; prvi poznani in tudi zadnji kralj tega kraljestva stopi pred nas šele na predvečer njegovega propada. Po letu 487, ko so Odoakrove čete porazile Rugijce, so se Heruli razširili še vzhodneje v prostor, ki so ga prej poseljevali Rugijci, t. i. *Rugiland* na območju Obrežnega Norika.²⁸ Z Odoakrom Heruli očitno niso imeli težav, po sesutju države Rugijcev v letih 487 in 488 pa je bilo že prepozno, da bi barbarski uzurpator izvajal kakršnekoli vojaške operacije globlje v zaledje, saj so Teoderikovi Goti stali tako rekoč pred Sočo.²⁹ Odoakra naj bi v času državnega udara Heruli razglasili za kralja (*Intra Italiam Eruli, qui Romano iuri suberant, regem creant nomine Odoacrem*),³⁰ toda upoštevati moramo, da pri tem ne gre za moravske Herule, ki jih lahko imamo za matično skupino, ampak Odoakrove vojake – federate, ki so pod njim služili v rimski vojski.³¹ Imeti Odoakra za kralja Herulov je zato povsem skregano s stvarnostjo; *rex Italiae* je bil v prvi vrsti *rex foederatorum*, tj. kralj tistih barbarskih federatov različnega gentilnega porekla, ki so mu pomagali izvesti državni udar, in v najboljšem primeru *rex populi*, to se pravi kralj vseh, ki jih je imel pod svojo oblastjo, in ne *rex gentis*, tj. kralj specifičnega ljudstva.³²

Pismo vzhodnogotskega kralja Teoderika (vl. 471/493–526), naslovljeno na neimenovanega kralja Herulov, izdaja, da so moravski Heruli enkrat med letoma 493 in 508 postali del t. i. Teoderikovega sistema zavezništev.³³ Teoderik

26 Glavni vir za Atilo je nedvomno Prisk (gl. Blockley, *The Fragmentary Classicising Historians*, 222 sl., angleški prevod izvirnika). Spopad pri reki Nedao omenja Iordanes, *Getica*, 50.259–263. Več o Atili in njegovem času v Maenchen-Helfen, *Die Welt der Hunnen*, 69–113; Thompson, *A History of Attila*, 63 sl., Bratož, *Med Italijo in Ilirikom*, 333 sl. Več o stanju v Podonavju po Atilovi smrti v Bratož, *Med Italijo in Ilirikom*, 352 sl.; Pohl, »Die Gepiden und die Gentes«, zlasti 263 sl.

27 Gl. Bratož, *Med Italijo in Ilirikom*, 352 sl.; Pohl, »Die Gepiden und die Gentes«, 277 sl.

28 Gl. Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 1.20. Več o ozadju Odoakrovega vojaškega pohoda proti Rugijcem v Bratož, *Med Italijo in Ilirikom*, 366–367.

29 Gl. Heather, *Goths*, 304–308; Bratož, *Med Italijo in Ilirikom*, 371–375.

30 *Auctarii Hauniensis ordo prior*, 476.2 (str. 309).

31 Nekaj Herulov je sledilo Odoakru v Italijo po letu 473. Gl. Iordanes, *Getica*, 46.242 (*Odoacer Torcilingorum rex (sic!) habens secum Sciros, Herulos diversarumque gentium auxilios Italiam occupavit.*) Za Jordanesa je bil Odoaker kralj Torcilingov.

32 Prim. Steinacher, »The Herules«, 343–344; Steinacher, »Rex oder Räuberhauptmann?«, 320 sl. Gl. tudi Bratož, *Med Italijo in Ilirikom*, 361; Pohl, »Regnum und gens«, 435, 439; PLRE II, 791–793 (Odoacer).

33 Gl. Wolfram, *Die Goten*, 86 sl.; več o Teoderikovi dobi v Bratož, *Med Italijo in Ilirikom*, 371 sl.

je s spretno poročno politiko prišel v svaštvo z dinastijami Frankov, Zahodnih Gotov, Vandalov in Turingijcev. Pri manjših ljudstvih, kot so bili Heruli, pri katerih poroka ni prišla v poštev, pa je ubral drugačno metodo; iz drugega nedatiranega pisma izvemo, da je vzhodnogotski kralj posinovil herulskega kralja, in sicer po gotskem običaju (*adoptio per arma*), ter ga primerno opremil z bojno opravo – s konji, meči, ščiti in drugim (*damus tibi equos enses clipeos et reliqua instrumenta bellorum*).³⁴ Ton pisma je subtilno ukazovalen in izdaja, da je imel Teoderik adoptivnega kralja za svojega klienta, njegove Herule pa za satelit na sicer perifernem, a strateško zdaleč ne nepomembnem območju moravskih vrat.

Moravski Heruli so torej na prelomu iz 5. v 6. stoletje živeli v monarhično urejeni družbi. Hipoteza, da so bili zgolj zveza bojevnikov različne provenience, danes med zgodovinarji ni več aktualna.³⁵ Vsaj v času konsolidacije moravskega kraljestva so bili ljudstvo tako kot Goti, Vandali ali Langobardi, a so se od njih razlikovali predvsem po velikosti. O svečenikih, ki bi imeli sodno oblast, ali vojskovodjih, ki bi poveljevali vojski, pri Herulih ni ne duha ne sluha, tako da Tacitovega tipizirajočega vzorca splošne politično-družbene ureditve germanskih plemen ne moremo preslikati nanje.³⁶ Tisti herulski vojskovodje, o katerih govorita Prokopij in Agatij, niso plemenski vojskovodje, ampak poveljniki zavezniških enot Herulov, ki so se bojevale na strani Bizanca in so imele pravico do lastnega poveljniškega kadra.³⁷ Ti vojskovodje očitno niso konkurirali kralju in ga niso v ničemer omejevali. Herulskim enotam niso poveljevali zato, ker bi bili kralji vojaško nesposobni, ampak zato, ker je kralja domača skupnost potrebovala ob sebi doma, pa tudi sicer je bilo istočasno aktivnih več enot na različnih frontah, tako da v nobenem primeru ne bi mogel en kralj poveljevati vsem hkrati. Ne nazadnje pa si skupnost ni mogla privoščiti, da kralj tvega svoje življenje na več sto ali tisoč kilometrov oddaljenem bojišču. Da se herulski kralji niso osebno angažirali v spopadih na strani Bizanca, nam torej ne pove ničesar o njihovih vojaških sposobnostih. Prokopijeve večkratne opazke o značajski šibkosti herulskih kraljev lahko mirno označimo za stereotipne. Kralji so se vsekakor angažirali v spopadu, ko je bila celotna skupnost v vojni, kot bomo videli v nadaljevanju.³⁸

34 Cassiodorus, *Variae*, 4.2. Gl. tudi Sarantis, »The Justinianic Herules«, 366.

35 Sarantis, »The Justinianic Herules«, 399–400. To hipotezo je med drugim predlagal Ellegård, »Who were the Heruli?«, 6–7, 29–30.

36 Gl. Tacitus, *Germania*.

37 Gre torej za neke vrste herulske *magistre militum*.

38 Gl. Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 1.20.

Prokopij poroča, da je pri Herulih obstajal t. i. kraljevi rod, ki je očitno imel nekakšno prerogativo (tj. ekskluzivno pravico) vladati.³⁹ Kdor je seznanjen s Tacitom, se ob tem morda spomni zelo znane in nič manj kontroverzne navedbe, da Germani izbirajo kralje glede na plemenito poreklo (*reges ex nobilitate sumunt*).⁴⁰ Kraljevi rodovi (dinastije) pri Germanih sicer niso nič neobičajnega; dva taka rodova – Amalijci in Balti – sta domnevno obstajala tudi pri Vzhodnih Gotih; iz prvega naj bi svoje poreklo izpeljeval Teoderik Veliki.⁴¹ S kraljevim rodom se bomo ukvarjali še pozneje, pri zadnjem kralju.

Kraljevi rod odpira tudi vprašanje monarhične ureditve: gre pri Herulih za nekakšno arhaično obliko volilne ali nasledstvene monarhije? Kot možne se ponujajo tri hipoteze: 1. da je kralj določil svojega naslednika, 2. da ga je predlagal, a ga je morala potrditi še skupnost in 3. da je novega kralja brez vpliva predhodnega kralja izbrala skupnost (ali morda »ožji zbor«, tj. starešine). Zaradi skoposti informacij je morda še najprimerneje, da ne zapletamo po nepotrebnem, sploh ker gre pri Herulih za precej primitivno in slabo institucionalizirano družbo. Glede na vladarsko nasledstvo pri drugih ljudstvih – Vandalih, Gotih, Frankih – so se tudi Heruli verjetno držali načela, da v primeru obstoja dinastije starega kralja nasledi njegov ožji moški sorodnik. Če Prokopijeve informacije držijo, je moral biti naslednik v vsakem primeru član kraljevega rodu, tako da je bil potencialni izbor (tj. volitve) kralja omejen na ozek krog ljudi. Glede na tisto malo, kar vemo o položaju žensk pri Herulih,⁴² ženske kot vladarice niso verjetne.⁴³ Prav tako ne moremo odgovoriti na vprašanje, ali so kralji lahko postale mladoletne osebe, kar odpira tudi vprašanje kraljevega namestništva – regentstva.

Moravski Heruli, ki jih je materialno podpiral vzhodnogotski kralj, so bili v svoji regiji brez konkurence, zato so lahko svojo oblast neomejeno izvajali tudi nad okoliškim prebivalstvom in sosednjimi ljudstvi. Izrazito brutalno naj bi se vedli do Langobardov, naseljenih na območju Tullnerfelda, od katerih so terjali tribut, kar se jim je na koncu maščevalo.⁴⁴ Kaj točno je bil povod za vojno med Heruli in Langobardi, ne moremo zanesljivo reči; poročili Prokopija⁴⁵ in

39 Procopius, *De bellis* 6.15.2.

40 Tacitus, *Germania*, 7.

41 Gl. Heather, *Goths*, 19–33.

42 Procopius, *De bellis* 6.14.6–7, omenja izrazito kruto navado, da vdove, ki dajo nekaj na čast, s samomorom sledijo možu v smrt.

43 Več o položaju žensk v Lintner-Potz, *Die Eruler*, 139.

44 Procopius, *De bellis* 6.14.8–9.

45 Procopius, *De bellis* 6.14.8–22.

Pavla Diakona,⁴⁶ ki se v nebitvenih podrobnostih sicer nekoliko razlikujeta, sta preveč površinski, da bi ju lahko sprejeli brez kritike.

Vojna, ki so jo Heruli izgubili, je trenutek, ko pred nas stopi prvi, z imenom poznani herulski kralj – Rodulf. Wolfram vidi v njem tistega anonimnega herulskega kralja, ki se omenja v dveh Teoderikovih pismih, njegovega sina v orožju (*Waffensohn*) torej. Glede na časovno bližino med predvidenim nastankom pisma in vojno se njegovo stališče ponuja kot verjetno.⁴⁷ Rodulf naj bi imel vsaj enega brata, ki ga glede na sorodstveno korelacijo lahko mirno označimo za princa, čigar imena pa Diakon žal ne omenja. Herulski princ je končal dokaj klavarno, saj naj bi ga v gosteh umorila langobardska princesa Rumetruda,⁴⁸ kar je bil po Diakonu povod za vojno.⁴⁹ Prokopij o Rodulfovem bratu in njegovem umoru ne piše ničesar, zanj so Heruli vojno izzvali sami zaradi gole objestnosti. Za Prokopija Rodulf ni dober kralj (in niti približno tako vzoren ali genialen kot Justinijan v Prokopijevih *Zgradbah*);⁵⁰ manjkata mu spoštovanje in oblast (nekaj, kar ima Justinijan v presežku) ter racionalnost (s smrtjo grozi slu, ki bi mu prinesel novico, da Heruli izgubljajo vojno; del odgovornosti torej prelaga na druge). Prokopij ga prikaže kot žrtev lastnega ega in sprevrženega okolja; ker ni znal brzdati bojaželjnosti svojih ljudi, je sprožil vojno, za katero ni bilo racionalnega povoda, zgolj potreba, da ustreže drugim in reši svoj položaj. Njegova smrt na bojišču je zaslužena in je bila že vnaprej predvidena z neugodnimi nebesnimi znamenji.

Šibki herulski kralji so pri Prokopiju ponavljajoč se vzorec, ki ga bomo še srečali v nadaljevanju. Bolj kot o značajski šibkosti herulskih kraljev se zdi smiselno govoriti o institucionalni šibkosti, to se pravi šibkosti kraljeve funkcije kot take, ki je bila očitno v opoziciji z gentilno aristokracijo (starešinami). Angelika Lintner-Potz je tako Herule označila za egalitarno skupnost bojevnikov, ki ni dopuščala centralizacije oblasti v kraljevih rokah.⁵¹ Da bi bili herulski

46 Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 1.20.

47 Gl. Wolfram, *Die Goten*, 87. Enako meni tudi Pohl, *Die Germanen*, 42. Steinacher, »The Herules«, 345–346, in Steinacher, »Rex oder Räuberhauptmann?«, 321, je glede identitete Teoderikovega adoptivnega sina bolj skeptičen. Prim. Bratož, »Zur Präsenz«, 226.

48 Gl. PLRE II, 959 (Rumetruda).

49 Spor med Rumetrudo in herulskim princem se zdi povsem nesmiseln, skoraj tragikomičen. Rumetruda naj bi herulskega princa zasmehovala zaradi njegove nizke rasti. Princ ji je žalitev vrnil z enako mero, kar je Rumetrudo tako razjezilo, da se mu je sklenila maščevati z umorom. Gl. Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 1.20.

50 Gl. npr. Procopius, *De aedificiis* 1.1.6–16.

51 Prim. Lintner-Potz, *Die Eruler*, 134–135.

kralji slabiči, se zdi povsem neskladno, celo protislovno s tem, da viri Herule opisujejo kot izrazito bojevite.⁵² Tudi vojne, ki se Prokopiju zdijo nesmiselne, so bile bistven del življenja tovrstnih ljudstev; vojskovanje je bilo *modus vivendi* gentilnih bojevnikov, ki so iskali čast in plen, kralji pa so morali ustreči njihovim pričakovanjem, v nasprotnem primeru je bila resno ogrožena njihova oblast.⁵³

Kako zanesljive so informacije naših poročevalcev, je vprašanje, a očitno je, da Diakon ni preprosto povzegal po Prokopiju, če sploh, ampak je poročilo o vojni nekoliko dopolnil in ji dal smiselno ozadje, pri čemer je verjetno črpal iz ustnega izročila (kot Langobard je pač moral kaj vedeti o zgodovini svojih prednikov). V nasprotju s Prokopijem pa do nasprotnika svojih prednikov Diakon ni pokazal averzije.

Porazu je avtomatično sledilo sesutje herulske oblasti in *regnuma* na Moravskem, vendar pa poraz ni bil tako usoden, da bi Herule izbrisal iz zgodovine, kot se je zgodilo s Huni pol stoletja prej ali z Vandali manj kot tri desetletja kasneje.⁵⁴ Po Diakonu naj bi Heruli poslej živeli brez kralja (*ex illo tempore omnis Herulorum virtum concidit, ut ultra super se regem omnimodo non haberent*),⁵⁵ toda sedisvakanca je morala trajati krajši čas, saj iz drugih virov vemo, da institucija kralja ni ugasnila. Kar je dejansko sledilo, je bila očitna politična kriza, ki je razdrobila dotlej enotno skupnost; Heruli so se razdelili na (vsaj) štiri skupine in vsaka je izbrala svojo alternativo.⁵⁶ Kralja je vse do restavracije kraljeve funkcije pri dveh skupinah, ki sta ohranili herulsko identiteto, verjetno nadomeščala že omenjena gentilna aristokracija.

Ena skupina je odšla proti otoku Tule (nekateri so prepričani, da je Tule del Skandinavije),⁵⁷ med njimi naj bi bili mnogi kraljevega rodu.⁵⁸ Glede na Pro-

52 Gl. npr. Procopius, *De bellis* 2.25.27–28, 6.18.6; Iordanes, *Getica*, 3.23.

53 Prim. Steinacher, »The Herules«, 348; Steinacher, »Rex oder Räuberhauptmann?«, 322: »Die Kriegerverbände waren auf Raub spezialisiert. Krieg war das grundlegende Element des Lebens und der Gesellschaft. Der exercitus verlangte Ruhm und Beute. Konnte ein König diese Wünsche nicht erfüllen, war er schnell entmacht. Die Gruppe war auf Erfolg angewiesen.«

54 Bitko pri Nedau omenja Iordanes, *Getica*, 50.259–263. Gl. tudi Maenchen-Helfen, *Die Welt der Hunnen*, 107–122. Bitko pri Trikamaru (*Tricamarum*) omenja Procopius, *De bellis* 4.4. Gl. tudi Steinacher, *Die Vandalen*, zlasti 6. poglavje.

55 Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 2.3.

56 Prim. Steinacher, »The Herules«, 349; Bratož, »Zur Präsenz«, 226–227.

57 Steinacher, »The Justinianic Herules«, 369.

58 Procopius, *De bellis* 6.15.1–4; Ellegård, »Who were the Heruli?«, 9.

kopijeve navedbe bi lahko šlo za precej številčno, morda celo največjo skupino.⁵⁹ Ta skupina je, kot bomo videli kasneje, restavriralna monarhijo, a ker ni bila vpeta v dogajanje v Sredozemlju, se za njo v virih izgubi vsaka sled.

Druga skupina je očitno ostala pri Langobardih in se dolgoročno asimilirala v novo okolje; del te skupine je bila tudi hči kralja Herulov (*filia regis Herulorum*),⁶⁰ princesa Salinga, kasnejša langobardska kraljica, za katero lahko domnevamo, da je bila Rodulfova hči. Da jo je langobardski kralj Vako vzel za svojo tretjo ženo, nakazuje, da bi poroki lahko botrovalo kaj več kot le čista ljubezen (samo pomislimo na Teoderikovo poročno politiko). Kot princesa je morala Salinga med Heruli uživati ugled, ne nazadnje je bila njena »identiteta« herulska, njeno poreklo pa kraljevsko; prav mogoče je, da je bila poroka politična poteza, ter jo lahko razumemo kot utrjevanje vezi med Langobardi in »prišleki«.⁶¹

Tretja skupina bi lahko odšla k Teoderiku v Italijo; ta hipoteza ima oporo v še enem Teoderikovem pismu, ki ga je naslovil na svoje uradnike v Ticinu.⁶² Pismo je sicer nedatirano, toda v Kasiodorjevi zbirki pisem (*Variae*) kronološko sledi »adoptivnemu pismu«, ki smo ga omenili zgoraj. Teoderik je zaukazal, da je treba *supplices Erulos* primerno oskrbeti z živežem in jim omogočiti plovbo do Ravene. Kakšna je bila usoda te hipotetične skupine, lahko samo ugibamo, saj se za njo izgubi sled. Na tem mestu moramo omeniti podatek, ki ga dobimo pri Jordanesu in ga zelo težko smiselno uskladimo s Prokopijevim ali Diakonovim poročilom. Jordanes namreč omenja herulskega kralja Rodulfa (*Roduulfus* (sic!) *rex*), nekoč mogočnega potentata, ki je imel oblast ne le nad Heruli, temveč tudi nad drugimi manjšimi ljudstvi in ki je zaradi »zaničevanja lastnega kraljestva« (*contempto proprio regno*) izgubil vso oblast ter se zatekel h kralju Teoderiku v Italijo.⁶³ Gre za Rodulfa, ki ga omenjata Prokopij in Diakon? Z gotovostjo tega ne moremo trditi. Zanesljivost Jordanesovih informacij variira. Kot vemo, je gotski apologet po lastnem priznanju povzemal

59 Procopius, *De bellis* 6.15.1.

60 Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 1.21.

61 Prim. Wolfram, *Die Germanen*, 105.

62 Cassiodorus, *Variae* 4.45. Gl. tudi Sarantis, »The Justinianic Herules«, 369. Steinacher, »The Herules«, 347, meni, da lahko v *supplices Erulos* vidimo preprosto poslanike Herulov, bodisi tistih, ki so bili že od Odoakrovih časov v Italiji, bodisi moravskih. Glavni problem je seveda dejstvo, da je pismo nedatirano, zgodovinarji pa so za leto nastanka predlagali več možnih datumov, od 507 do 527. Gl. tudi Bratož, »Zur Präsenz«, 227–228.

63 Iordanes, *Getica*, 3.23–24.

po danes izgubljeni Kasiodorjevi »proto-Getiki«,⁶⁴ kar mu mestoma daje vsaj minimalno verodostojnost tudi, kadar se zdi kaj vprašljivo.⁶⁵ Povsem mogoče je Jordanes podatek o *rexu Roduulfu* dobil ravno pri Kasiodorju; predpostavljamo lahko, da je Kasiodor kot visoki državni uradnik že vedel kaj o tem, kaj se je godilo na Teoderikovem dvoru, zagotovo pa več kot Prokopij, da Diakona sploh ne omenjamo. Drugo vprašanje pa je, ali je Jordanes pravilno povzel Kasiodorja. Naj potegnemo črto: Jordanesovega podatka ne moremo *a priori* zavreči kot napačnega samo zato, ker ni skladen s Prokopijevimi in Diakonovimi informacijami, ampak ga lahko upoštevamo kot njuno alternativo. Konec koncev Rodulfova usoda za našo temo niti ni pomembna; tudi če je preživel, ni verjetno, da je obnovil svojo oblast kot *rex* – prej bi pričakovali, da ga srečamo na Teoderikovem dvoru v kaki funkciji.

Prisotnost Herulov v Italiji je sicer evidentirana že pred Odoakrom. Vsaj od 5. stoletja je bil v Konkordiji tabor pomožne vojaške enote (*auxilia*) Herulov, kasneje federatov Zahodnega Rima.⁶⁶ Nekaj Herulov je nato, kot rečeno, prišlo v Italijo z Odoakrom in kasneje še s Teoderikom. Zadnji herulski kralj, ki ga bomo obravnavali kasneje, naj bi bil celo potomec Herulov, ki so nekoč sledili Odoakru v Italijo.⁶⁷ Težko si predstavljamo, da bi bil poboj Odoakrovih Herulov, njegovih »najzvestejših« vojakov, ki ga je zaukazal Teoderik po zmagi nad Odoakrom, popoln.⁶⁸ Verjetneje je, da je del teh Herulov našel milost pri novem kralju in se vključil v novo okolje. Kako so bili organizirani italski Heruli, lahko samo ugibamo, nič pa ne kaže, da bi imeli svojega kralja. Pri njih bi lahko omenjeni *Roduulfus rex* našel novo »domovino«. Glede na omenjeno pismo bi ta skupnost lahko bila naseljena v okolici Ravene. Edino, kar izpodbija obstoj večje skupine italskih Herulov, ki bi funkcionirala kot notranje avtonomna skupnost, je dejstvo, da jih Prokopij, ki je natančen pri opisu gotskih vojn, ne omenja.⁶⁹

Zadnja, četrta skupina je migrirala južneje navzdol ob Donavi in se sprva naselila v bližini reke Tise ob Gepidih in najkasneje leta 512 prestopila donavski limes ter se s pristankom cesarja Anastazija I. (vl. 491–518)⁷⁰ naselila v bližini

64 Iordanes, *Getica*, 1.1.

65 Gl. tudi Goffart, *The Narrators*, 20 sl.

66 Več o tem v Lintner-Potz, *Die Eruler*, 75–77.

67 Gl. Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 2.3.

68 O množičnem pokolu Odoakrove vojske govori *Anonymus Valesianus*, 56 (str. 320). Gl. tudi Bratož, »Zur Präsenz«, 216.

69 Prim. Bratož, »Zur Präsenz«, 226 sl.

70 PLRE II, 78–80 (Anastasius 4).

Singiduna⁷¹ na območju Zgornje Mezije.⁷² Zaradi stanja virov je ta skupina edina, o kateri so na voljo dejansko oprijemljivi podatki.

Z naše perspektive so Heruli v tistem trenutku začeli *ab ovo*, toda tokrat ne več kot suverena entiteta, ampak kot klienti Bizanca; kasneje so odigrali pomembno vlogo kot vojaški zavezniki (*foederati* oziroma *symmachoi/xymmachoi*) cesarja Justinijana I. (vl. 527–565) in njegovi sateliti na perifernem ter ranljivem območju cesarstva, ki je mejilo na Gote, Langobarde in Gepide.⁷³ Zavezništvo med Heruli in Teoderikom je bilo na tej točki mrtvo.

S prehodom Herulov na območje in v politično okrilje Bizanca tudi ne moremo več govoriti o njihovem kraljestvu, vsaj ne v teritorialnem smislu. Zdi se malo verjetno, da bi Bizanc toleriral nastanek tuje države na svojem ozemlju, in to prav v času, ko si je resno prizadeval obnoviti cesarstvo v približno nekdanjih mejah. Oblast herulskih kraljev je bila tedaj slej ko prej omejena na Herule in ni veljala za ozemlje ali romansko provincialno prebivalstvo. Vedelo se je, kdo je formalni gospodar ozemlja – Bizanc.

Bizanc je na Herule gledal kot na sebi podrejene subjekte. Krst herulskega kralja Grepesa leta 528⁷⁴ – za botra mu je šel Justinijan osebno – skupaj s krstom kraljevih »senatorjev«⁷⁵ in dvanajstih sorodnikov nakazuje poskuse cesarskega dvora, da bi Herule dolgoročno vsaj kulturno nekoliko asimilirali.⁷⁶ Čeprav o Grepesovem sprejemu na cesarskem dvoru v Konstantinoplu ne vemo ničesar bistvenega, Justinijan herulskega kralja zagotovo ni sprejel kot sebi enakovrednega; v najboljšem primeru ga je imel za poglavarja »vazalnih« barbarov, ki so bili navsezadnje naseljeni na njegovem »dvorišču«.⁷⁷ Odnosi med Grepesom in Justinijanom so morali biti dobri; cesar je očitno načrtno in preračunljivo vlagal v Herule in jih materialno izdatno podprl, tudi na račun provincialnega

71 Današnji Beograd.

72 Marcellinus, *Chronicon*, 512.3; Procopius, *De bellis* 6.14.23–32. O tem gl. tudi Turlej, »Herulian Settlements«.

73 Prim. Steinacher, »The Justinianic Herules«, 374. O Justinijanu in njegovi dobi je na voljo veliko literature; gl. npr. Evans, *The Age of Justinian*; Evans, *The Emperor Justinian*; Heather, *Rome Resurgent*; Meier, *Das andere Zeitalter Justinians*. Za Justinijanov civilni in vojaški kader gl. Parnell, *Justinian's Men*. Več o samem Justinijanu v PLRE II, 645–648 (Fl. Petrus Sabbatius Iustinianus 7).

74 Ioannis Malalas, *Chronographia* 18.6.

75 Kaj točno je imel Malalas s »senatorji« v mislih, ni znano. Morda gre za gentilne aristokrate.

76 Prim. Sarantis, »The Justinianic Herules«, 371–373.

77 Prim. Sarantis, »The Justinianic Herules«, 395.

prebivalstva, kar ni ostalo neopaženo.⁷⁸ Grepes je moral vedeti, da je krst diplomatska poteza Bizanca in da formalno nima smisla vztrajati pri poganskih običajih. V medsebojnem zbliževanju sta cesar in kralj odigrala svojo vlogo in dala nekaj od sebe. V krstu lahko vidimo podobnost z Rodulfovo adopcijo; gre za isto dejanje, tj. sklenitev zavezništva, samo metoda je drugačna. Justinijan pač ni mogel posinoviti barbarskega kralja, ki mu v ničemer ni bil enakovreden, lahko pa ga je spreobrnil in postal njegov duhovni oče. Herulski kralj je tako namesto sina v orožju postal cesarjev krščenc. Po letu 528 so postala herulska poslanstva na dvor nekaj običajnega, kar pomeni, da so bili diplomatski stiki bolj živi, kot je videti na prvi pogled, Heruli pa niso preprosto tičali pozabljeni in odmaknjeni na obrobju države.⁷⁹

Kraljevi krst očitno ni naletel na odpor skupnosti, kar pomeni, da so bili Heruli že prej složni glede tega.⁸⁰ Razen krsta pa za druge resne poskuse kulturne asimilacije Herulov s strani Bizanca ne vemo; Justinijan je bil verjetno tako ali tako prezaseden z velikopoteznimi vojnami na vseh možnih frontah in se ni imel časa ukvarjati s Heruli, ki so mu prišli povrh vsega še kako prav kot zavezniki.

Singidunski Heruli so torej po letu 508 restavrirali institucijo kralja – če je ta sploh kdaj ugasnila za daljši čas –, in to najkasneje dvajset let po sesutju moravskega kraljestva, kot nam izdaja omemba Grepesa. Kaj se je z Grepesom dogajalo po krstu, ostaja uganka; Goffart sklepa, da bi lahko umrl kot žrtev bubonske kuge, ki je razsajala v letih 541 in 542.⁸¹

S prehodom pod okrilje Bizanca so Heruli izgubili del suverenosti, vendar so v zameno dobili vsaj osnovno eksistencialno varnost. Glede na to, da so v času Justinijana svoje bojovnike redno pošiljali na številne fronte – Prokopij govori o enotah, ki jih je sestavljalo tudi do tri tisoč mož⁸² –, so svoje obveznosti, ki so izhajale iz dogovora o zavezništvu, redno izpolnjevali. Bizanc je moral Herule razmeroma uspešno držati pod nadzorom, saj razen tega, da so občasno ropali okoliško prebivalstvo,⁸³ niso povzročali večjih težav.

78 Procopius, *De bellis* 6.14.33, 7.33.13.

79 Procopius, *De bellis* 7.33.14.

80 Nekaj Herulov, a zdaleč ne večina, je moralo kasneje priti v stik z arijanskim krščanstvom. Gl. Procopius, *De bellis* 4.14.12. Več o tem in prej povedanem v Sarantis, »The Justinianic Herules«, 395–396.

81 Goffart, *Barbarian Tides*, 209.

82 Procopius, *De bellis* 8.26.13.

83 Procopius, *De bellis* 7.33.13.

Kljub temu je okoli leta 547 prišlo do spora med Bizancem in Heruli, povod zanj pa je v neposredni povezavi s kraljevo oblastjo pri Herulih. Če verjame-mo Prokopiju, naj bi Heruli iz gole objestnosti umorili svojega kralja Ohosa, ker so »poslej želeli živeti brez kralja, ki pa naj že prej ne bi imel dejanske oblasti«. ⁸⁴ Pozornemu bralcu Prokopija ne bo ušlo, da je položaj skoraj po-doben tistemu izpred štiridesetih let: objestni Heruli na eni in šibak kralj na drugi strani; tako kot Rodulf mora tudi Ohos prenašati psovke svojih ljudi, ki so celo tako drzni, »da si delijo isto mizo z njim«. ⁸⁵ Prav zaradi tega mo-ramo takšno poročilo vzeti *cum grano salis*. Precej verjetno je, da Prokopij ni imel kaj dosti pojma o tem, kaj se je dogajalo med Heruli. Novice o Ohoso-vem umoru, ki so se morale širiti tudi na cesarskem dvoru (umor vazalnega kralja pač ni mogel ostati neopažen), so ga najbrž dosegle že kot govorice. Koliko je Prokopij vedel o vsem skupaj in koliko je bil voljan objektivno poročati, je vprašanje, a očitno se ni posebej trudil raziskati ozadja. Upor Herulov v letih 547 in 548 je eno izmed manj kvalitetnih poglavij Prokopi-jeve *Zgodovine vojn*, luknjičasto in nekonsistentno, kar med zgodovinarji ni ostalo neopaženo. ⁸⁶

Če sprejmemo Goffartovo hipotezo o Grepesovi smrti v času kuge v letih 541 in 542, se Ohos ponuja kot njegov neposredni naslednik. Morda je bil eden izmed njegovih »dvanajstih sorodnikov« ali »senatorjev«, za katere Malalas pravi, da so bili krščeni skupaj s kraljem v Konstantinoplu. Če odmislimo mo-žnost, da si je Ohos nakopal zamero kakega Herula, lahko v umoru vidimo resno politično krizo, ki se je manifestirala v afektiranem uboju ali celo na-črtovanem umoru kralja. Ohosov umor znova aktualizira herulsko gentilno aristokracijo in njen odnos do kralja ter razmerje moči med njima. Umorjeni kralj verjetno ni bil nebojlena oseba; to, da ga Prokopij viktimizira, je zelo očitno in tudi namerno, samo da potencira zverinskost Herulov, ki naj bi bili tako kruti, da so dvignili roko nad nedolžnega kralja, in to samo zato, ker so hoteli živeti v brezvladju. Karkoli Heruli naredijo kot skupnost, skuša Prokopij zreducirati na iracionalno raven: tako kot napadajo druge brez razloga, tako tudi mimogrede morijo svoje kralje. So najslabši od najslabših, brez moralnih kreposti, zahrbtni in zapiti. ⁸⁷

84 Procopius, *De bellis* 6.14.38–39.

85 Procopius, *De bellis* 6.14.40.

86 Prim. Steinacher, »The Herules«, 353; Goffart, *Barbarian Tides*, 209; Sarantis, »The Justinianic Herules«, 393–397.

87 Prim. Sarantis, »The Justinianic Herules«, 394. Nekaj Prokopijevih opazk v Procopius, *De bellis* 4.4.30.

Že druga poznana sedisvakanca v zgodovini Herulov, ki je nastopila okoli leta 547, pa ni trajala prav dolgo, saj naj bi si Heruli čez čas premislili. Heruli, nadaljuje Prokopij, so naposled sklenili, da bodo poiskali novega kralja zunaj svoje skupnosti, zato so v ta namen poslali sle k svojim rojakom na »otok Tule«. ⁸⁸ Da so Heruli iskali kralja zunaj svoje skupnosti, pomeni, da so tudi po štiridesetih letih ohranili stike s severno enklavo. Nekateri menijo, da je »lov za novim kraljem« posledica tega, da je z Ohosom izumrl domači kraljevi rod. ⁸⁹ Spet drugi so prepričani, da so želeli kralja, ki bi bil čim manj podvržen vplivu Bizanca ⁹⁰ – hipoteza, ki je ne moremo preprosto ovreči in ima subtilno oporo tudi pri Prokopiju.

Herulska ekspedicija je bila uspešna, toda ne v prvem poskusu; skandinavska enklava je res dala kandidata (za katerega ne vemo, *kako* oziroma *kdo* ga je izbral), ki pa je umrl na poti, zato so se morali Heruli vrniti po novega. (Na tej točki je očitno, da so tudi »tulski« Heruli restavrirali *regnum* po njegovem propadu leta 508. Kot »periferci«, ki niso bili vpeti v krščansko sfero, pa so verjetno obdržali pogansko verovanje; ne zdi se verjetno, da bi bil Grepesov krst veljaven tudi zanje, ne nazadnje ni bil njihov kralj.) V drugo so imeli več sreče; novemu kandidatu, po imenu Datij, ki ga je spremljal njegov brat princ Aordij ⁹¹ in 200 mladih Herulov (vsekakor odlično spremstvo in zadovoljiv človeški vir), je zdravje dobro služilo, tako da je skupina po določenem času prispela domov. ⁹² Toda v vmesnem času so se na domačem terenu zgodile stvari, na katere ni mogla biti pripravljena. Prokopij pravi, da naj bi se Heruli naposled zamislili nad svojim početjem, tj. uvažanjem tujca z nekega obskurnega otoka, in se skesano obrnili na Justinijana s prošnjo, da jim izbere novega kralja, ki bo po njegovem okusu. ⁹³ Verjetneje je, da je na cesarskem dvoru vrelo zaradi samovoljnosti Herulov, kar so morali ti zaznati in skušali rešiti, kar se je rešiti dalo. Da bi Justinijan, ki je bil znan po avtoritarni vladi, mirno prenašal samopašnost svojih vazalov, je malo verjetno. Za Bizanc nepričakovani umor kralja je moral povzročiti mnogo več kot le cesarjevo jezo; z Ohosovim umorom je bilo zavezništvo med Bizancem in Heruli, personificirano v zavezi med cesarjem in kraljem, v simboličnem smislu pretrgano. Tako je vprašanje o njihovem odnosu do cesarstva bržkone naenkrat postalo aktualno.

88 Procopius, *De bellis* 6.14.41–42.

89 Heather, *Empire and Barbarians*, 225; Goffart, *Barbarian Tides*, 209.

90 Gl. Sarantis, »The Justinianic Herules«, 398.

91 PLRE III/A, 94 (Aordus).

92 Procopius, *De bellis* 6.15.27–29.

93 Procopius, *De bellis* 6.15.30.

Justinijan je sprva krotil svojo jezo in po diplomatsko ugodil prošnji Herulov ter jim poslal preverjenega človeka – Herula seveda – po imenu Suartuas, ki je že dalj časa bival v Konstantinoplu.⁹⁴ Na podlagi tega skromnega podatka lahko sklepamo, da ne gre za povprečnega Herula. Kako je Suartuas prišel v Konstantinopel, ostaja uganka, logičen sklep pa je, da je naredil kariero v bizantinski vojski in pritegnil cesarjevo pozornost. S tega vidika je podoben primer kot vojaški poveljnik Ilirika (*magister militum per Illyricum*) Mundo, ki je bil gepidskega porekla⁹⁵ (bizantinska vojska je bila edina institucija, ki je bila vseskozi odprta za nove rekrute tujega porekla in je bila odskočna deska za ambicioznejše med njimi).⁹⁶ Suartuas je moral uživati Justinijanovo zaupanje, in če kaj, se je cesar od njega nadejal zvestobe. Toda vse ni šlo po načrtih; Suartuas je resda prevzel oblast kot kralj, a njegovo kraljevanje ni trajalo dolgo. Ob Datijevem prihodu so se mu Heruli kratkomalo izneverili, Suartuas pa je, povsem zapuščen (v kritičnem trenutku mu Justinijan vendarle ni vojaško pomagal), še pravi čas rešil svojo kožo z begom v Konstantinopel. Justinijan, ki z begom svojega varovanca pričakovano ni bil zadovoljen, se je odločil, da restavrira Suartuasovo oblast, Heruli pa so se v strahu pred cesarjevim maščevanjem zatekli h Gepidom.⁹⁷ S tem Prokopij konča svojo pripoved, ki se je začela z Ohosovim umorom.

To, da so se Heruli v celoti podvrgli Gepidom, je daleč od resnice. Od Prokopija zaman pričakujemo, da nas sezna z nadaljnjo usodo singidunskih Herulov. Kako resni so bili Justinijanovi nameni, da *ad hoc* obračuna z odpadlimi (Datijevimi) Heruli, ne vemo, kakor tudi ne, ali je cesar v nadaljevanju res poskušal restavrirati Suartuasovo oblast. Slednji je nedolgo zatem naredil kariero kot vojaški poveljnik primestne straže (*magister militum praesentalis*)⁹⁸ – v službi, ki je verjetno pomenila vrhunec njegove kariere –, kar pomeni, da Justinijan ni bil posebej vztrajen pri svojih načrtih. Sicer pa je za zvestega Suartuasa našel dobro alternativo. Prav na podlagi tega podatka smo sklepali, da je bil Suartuas vojaški karierist; do takšnega položaja se pač ni mogel dokopati brez predhodne vojaške službe. Da je sploh prišel do tako pomembnega položaja, pa ne pomeni nič drugega kot to, da sta si bila s cesarjem osebno blizu.⁹⁹

94 Procopius, *De bellis* 6.15.32.

95 Munda omenja Ioannis Malalas, *Chronographia* 18.46. Gl. tudi PLRE III/B, 903–904 (Mundus).

96 Gl. Parnell, *Justinian's Men*, 33 sl.

97 Procopius, *De bellis* 6.15.33–36.

98 Procopius, *De bellis* 8.25.11.

99 Več o kariernem vzponu oziroma napredovanju/imenovanju na pomembne civilne in vojaške funkcije pod Justinijanom v Parnell, *Justinian's Men*, 79 sl.

S tega vidika se zdi Justinijanova izbira Suartuasa za novega herulskega kralja povsem logična in njegova jeza zaradi Suartuasovega izгона razumljiva. Za konec naj omenimo, da bi lahko bil Suartuas eden izmed Prokopijevih virov; Prokopij je Herule poznal osebno, kot Belizarjev tajnik jih je imel priložnost srečati na fronti ali v prestolnici.¹⁰⁰ Njegove zveze na dvoru niso mogle biti slabe in verjetno je imel možnost priti v stik z ljudmi z vrha državnega aparata – civilnega in vojaškega. Po nepričakovanem in nasilnem izgonu mu osramočeni nesojeni kralj najbrž ni imel povedati veliko dobrega o Herulih, ki so mu obrnili hrbet. V vsakem primeru pa je bil Prokopij kot avtor na strani cesarja in cesarju lojalnih Herulov.¹⁰¹

Datijeva usoda je neznan; njegov brat Aordij je kasneje padel v vojni med Gepidi in Langobardi – morda je Datija doletela podobna usoda.¹⁰² O kraljih singidunskih Herulov poslej ne izvemo ničesar več. Ali to pomeni, da je oblast ponovno prevzela gentilna aristokracija, kot domnevamo za obdobje, ki je sledilo porazu proti Langobardom, ostaja vprašanje. Še leta 552 so se Heruli zadrževali v bližini Singiduna, ko je Narzes pri njih uspešno nanovačil tri tisoč bojevnikov za končni obračun z Goti v Italiji,¹⁰³ v zadnjih treh letih Justinijanove vlade pa jih tam ni bilo več.¹⁰⁴

O možni usodi singidunskih Herulov po letu 548 lahko povemo tole: približno tretjina Bizancu zvestih Herulov, kolikor jih je ostalo od celote, je bila tako močno politično oslABLJENA, da restavracija kralja ni prišla več v poštev, po drugi strani pa je že dovolj dolgo živela na območju cesarstva, da je postopoma začela prevzemati del romanske provincialne identitete. Namesto pred kraljem so zadeve urejali v krogu starešin.¹⁰⁵

Zadnji herulski kralj, ki pa ne sodi več v krog singidunskih Herulov, je bil Sindual. Gre za pripadnika herulske »vojaške kaste«, ki naj bi bil po Diakonu potomec tistih Herulov, ki so Odoakra oklicali za kralja.¹⁰⁶ Ta navedba sama

100 Poleg Suartuasa bi lahko v Konstantinoplu bival tudi Arut, za katerega Prokopij pravi, da je že od mladih nog občudoval bizantinsko kulturo. Gl. Procopius, *De bellis* 8.26.13.

101 Prim. Sarantis, »The Justinianic Herules«, 399. Prokopij tako ali tako čisla samo Herule, kot so Faras, Suartuas in Arut, ki so bili tako ali drugače blizu Belizarju in Justinijanu, oziroma jih ima za napol romanizirane barbore.

102 Procopius, *De bellis* 7.34.44–45.

103 Procopius, *De bellis* 8.26 sl. Več o Narzesu v PLRE III/B, 912–928 (Narses 1).

104 Menander Protector, *Historiai* 5.4.

105 Gl. tudi Sarantis, »The Justinianic Herules«, 396–397, zlasti 402–401.

106 Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 2.3.

po sebi odpira vprašanje o njegovi krajevni provenienci in obstoju t. i. italske skupine Herulov, ki smo jo že omenili. Sindualova vojaška kariera zagotovo ni bila kratka, očitno pa je, da jo je gradil na dobrih odnosih z Narzesom (*huic Narsis fideliter sibi primum adhaerenti multa beneficia contulit*).¹⁰⁷ Prav ta ga je namreč leta 553 imenoval za novega poveljnika herulske vojaške enote, ki je pred kratkim izgubila starega. Ne samo Narzesu, tudi drugim Herulom je bil Sindual pogodu; bil je bojevitega značaja in vojaško izkušen, absolutno nasprotje svojih predhodnikov, ki sta jih zaletavost in junačenje pognala v prezgodnjo smrt.¹⁰⁸ Preudarnost in zvestobo človeku, ki mu je dolgoval karierni vzpon, je pokazal kasneje, ko je v ključnem trenutku uspešno pacificiral dobršen del upornih Herulov, ki so Narzesu odpovedali poslušnost zaradi pregrobnega kaznovanja nekega njihovega aristokrata.¹⁰⁹

Sodelovanje med možema je trajalo tudi po koncu gotških vojn. Narzes je Sindualovim Herulom odredil varovanje strateško pomembnega severovzhodnega dela Italije. Viri niso dovolj natančni, a po skromnem indicu lahko domnevamo, da gre za območje Benečije. Verjeten scenarij je, da se je vsaj dobršen del singidunskih Herulov priključil tistim v Italiji. Če je kadarkoli obstajala italska skupnost Herulov, bi lahko bila po letu 554 jedro ali vsaj človeški vir Sindualove enote. Morda je Narzes Sindualove Herule preprosto združil z italskimi, kar bi bilo po svoje logično.

Na predvečer prihoda Langobardov, ki so se odzvali Narzesovemu mamljivemu povabilu,¹¹⁰ poslednjikrat slišimo o Herulih: *Habuit nihilominus Narsis certamen adversus Sinduald Brentorum regem, qui adhuc de Herulorum stirpe remanserat, quos secum in Italiam veniens olim Odoacar adduxerat. Huic Narsis fideliter sibi primum adhaerenti multa beneficia contulit; sed novissime superbe rebellantem et regnare cupientem, bello superatum et captum celsa de trabe suspendit*.¹¹¹ Iz navedenega je očitno, da je Diakon nekaj vedel o Sindualu; morda več, kot je povedal. Dober odnos med Narzesom in Sindualom lahko potrди tudi Agatij.

Oznake *Brentorum regem* (kralj Brentov) ne smemo razumeti dobesedno, saj Brentov kot ljudstva ni bilo. Gre za krajevno zaznamovano oznako: Brenta je reka v Benečiji. Na podlagi tega podatka sklepamo, kje so se Heruli zadrževali po koncu gotških vojn. Kdaj točno je Sindual postal kralj, ne vemo. Diakonovo

107 Prav tam.

108 Gl. Procopius, *De bellis* 7.27.1–11, 7.37.28; Agathias, *Historiae* 1.14.1–7, 1.15.1–5.

109 Agathias, *Historiae* 2.7.6–7, 2.9.7–9, 2.8.1–11.

110 Gl. Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 2.5–11, zlasti 2.5.

111 Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 2.3.

tangencialno poročanje nam razloga za upor Herulov sicer ne razkriva, a verjetno ni bil v neposredni povezavi s Sindualovim imenovanjem za kralja. Navedba *regnare cupientem* je slej ko prej zavajajoča; italski Heruli so najbrž pridobili podoben položaj kot (nekoč) tisti pri Singidunu, to se pravi notranjepolitično avtonomijo pod vodstvom lastnega *rexa*, a *de facto* so bili podrejeni Bizancu. Povoda za upor v letih 566 in 567¹¹² verjetno res ne smemo iskati v dejstvu, da je Sindual bil oziroma postal *rex*, ampak v tem, kakšno stališče je kot *rex* zavzel nasproti Bizancu. Je Sindual računal, da bo ostareli Narzes v kratkem rekel zadnjo besedo?¹¹³ Razmerje sil v Sredozemlju se je s koncem gotskih vojn in Justinijanovo smrtjo leta 565 spremenilo. Na Balkanu so nova sila postajali Avari (novi »Huni«), ki so imeli že od leta 562 pod nadzorom tudi del območja, ki so ga nekoč poseljevali Heruli.¹¹⁴ V Panoniji so se krepili Langobardi, v Galiji pa merovinški Franki. Bizanc pod Justinom II. ni bil to, kar je bil pod Justinijanom. Heruli, ki so že pol stoletja živeli kot vazali Bizanca, so morda računali, da si bodo v tem novem redu priborili samostojnost. Ta hipoteza seveda v ničemer več ne izpodbija drugih alternativnih hipotez, ne nazadnje te, da je bil povod za spor z Narzesom morda res v tem, da je vojaški poveljnik postal *rex*.

Sindualov kraljevski položaj aktualizira tudi vprašanje kraljevega rodu pri Herulih. V virih nimamo opore za trditev, da je potomec Odoakrovih Herulov izviral iz t. i. kraljevega rodu, pa tudi za trditev, da ni. Pa vendar se zdi prva domneva verjetnejša od druge; Odoakrovo skupino Herulov so verjetno sestavljali bojevniki, ki so iskali srečo na bojišču, in ne plemenski odličniki, ki so se lahko uveljavili doma. Po pol stoletja nenehnega angažiranja v vojnah in notranjih sporih pa vprašanje kraljevega porekla morda ni bilo več aktualno, preprosto zato, ker takega rodu ni bilo več. Sindual je glede na to, kar vemo o njem, moral biti primeren človek za kralja.

Sindualov upor je zadnja poznana – in po svoje tragična – epizoda iz zgodovine Herulov. Sindual in njegovi Heruli niso dosegli ničesar, ravno nasprotno – ostarelemu eksarhu je uspel še eden zadnjih vojaških podvigov; svojega nekdanjega varovanca je premagal in za kazen obesil na tram. Precej sramoten konec za sicer sposobnega človeka. Da se je Narzes odločil tako opraviti s svojim nekdanj zvestim Herulom, kaže, da sta moža šla vsak svojo pot; najmanj petnajstletno sodelovanje je bilo dokončno pri kraju.

112 Letnico 566 oziroma 567 navajata Marius, *Chronica*, a. 566, in *Excerpta Sangallensia*, 335.

113 Po PLRE III/B, 912–928 (Narses 1), bi jih Narzes leta 567 ali 568 lahko štel že okoli devetdeset, kar je za tisti čas zelo visoka starost.

114 Gl. Menander Protector, *Historiai* 5.4.

Sindualova smrt za zgodovinopisje pomeni konec zgodovine Herulov. To je najbrž daleč od resnice; Heruli niso preprosto izumrli skupaj s svojim kraljem »Brentov«, ampak so se, kolikor jih je ostalo, še naprej – to lahko verjamemo – zadrževali tam, kjer so pač bili. Svoj »konec« so verjetno doživeli nekoliko kasneje, ko je severna Italija s prihodom Langobardov dobila novega gospodarja. Heruli niso izumrli, ampak so postopoma izgubili herulsko identiteto in se postopoma, skozi generacije, poistovetili z novim kulturnim okoljem, koderkoli so že bili.¹¹⁵

Bibliografija

Viri

Agathias, *Historiae*

Frendo, Joseph D., izd. in prevod. *Agathias. The Histories*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1975.

Anonymus Valesianus

Mommsen, Theodor, izd. *Anonymus Valesianus*. Monumenta Germaniae Historica: Auctores antiquissimi 9: Chronica minora saec. IV. V. VI. VII., Vol. I. Berlin: Weidmann, 1892, 306–328.

Auctarii Hauniensis ordo prior

Mommsen, Theodor, izd. *Auctarii Hauniensis ordo prior*. Monumenta Germaniae Historica: Auctores antiquissimi 9: Chronica minora saec. IV. V. VI. VII., Vol. I. Berlin: Weidmann, 1892, 307–321.

Cassiodorus, *Variae*

Bjornlie, M. Shane, prevod. *Cassiodorus. The Variae. The Complete Translation*. Oakland: University of California Press, 2019.

Mommsen, Theodor, izd. *Cassiodorus. Variae*. Monumenta Germaniae Historica: Auctores antiquissimi 12. Berlin: Weidmann, 1894.

Excerpta Sangallensia

Mommsen, Theodor, izd. *Excerpta Sangallensia*. Monumenta Germaniae Historica: Auctores antiquissimi 9. Berlin: Weidmann, 1892, 298–339.

115 Steinacher, »Rex oder Räuberhauptmann?«, 321–322, v izginotju Herulov vidi podobnosti z izginotjem Vandalov: »Ab der Mitte des 6. Jahrhunderts erscheint der Herulernamen nicht mehr in unseren Quellen. Eine Generation nach gab es herulische *foederati* am Balkan. Dann wurde diese Identität aufgegeben, vergleichbar der vandalischen nach 533.« Prim. Ellegård, »Who were the Heruli?«, 30.

Ioannis Malalas, *Chronographia*

Jeffrey, Elizabeth, Michael Jeffreys and Roger Scott, prevod. *The Chronicle of John Malalas*. Australian Association for Byzantine Studies: Byzantina Australiensia 4. Melbourne: University of Melbourne, 1986.

Iordanes, *Romana et Getica*

Mommsen, Theodor, izd. *Iordanes. Romana et Getica*. Monumenta Germaniae Historica: Auctores antiquissimi 5.1. Berlin: Weidmann, 1894.

Šmit, Žiga, izd. in prevod. *Iordanes. O izvoru in dejanju Gotov. Getika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006.

Lakatos, Pál. *Quellenbuch zur Geschichte der Heruler*. Szeged: Jate BTK, 1978.

Marcellinus Comes, *Chronicon*.

Mommsen, Theodor, izd. *Marcellini V. C. comitis chronicon*. Monumenta Germaniae Historica: Auctores antiquissimi 11: Chronica minora saec. IV. V. VI. VII., Vol. II. Berlin: Weidmann, 1894, 37–108.

Marius episcopus Aventicensis, *Chronica*

Mommsen, Theodor, izd. *Marius episcopus Aventicensis. Chronica a. 481–581*. Monumenta Germaniae Historica: Auctores antiquissimi 9: Chronica minora saec. IV. V. VI. VII., Vol. II. Berlin: Weidmann, 1894, 225–236.

Menander Protector, *Historia*

Blockley, Roger C., prevod. *The History of Menander the Guardsman*. ARCA Classical and Medieval Texts, Papers and Monographs, 17. Liverpool: Francis Cairns, 1985.

Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum*

Waitz, Georg, izd. *Pauli Historia Langobardorum*. Monumenta Germaniae Historica: Scriptores rerum germanicarum in usum scholarum. Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1878.

Bradač, Fran, Bogo Grafenauer in Kajetan Gantar, prevod in komentar. *Pavel Diakon. Zgodovina Langobardov*. Maribor: Obzorja, 1988.

Priscus

Blockley, Roger C., prevod. *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus*. Vol. 2. ARCA Classical and Medieval Texts, Papers and Monographs, 10. Liverpool: Francis Cairns, 1983.

Procopius, *De aedificiis*

Dewing, H. B., in Glanville Downey, izd. in prevod. *Procopius. On Buildings. General Index*. Loeb Classical Library 343. Cambridge: Harvard University Press, 1940.

Procopius, *De bellis*

Kaldellis, Anthony, izd. *Prokopios. The Wars of Justinian*. Prevod H. B. Dewing. Indianapolis, Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc., 2014.

Tacitus, *Germania*

Fuhrmann, Manfred, izd. in prevod. *Tacitus. Germania*. Stuttgart: Reclam, 2007.

Literatura

- Aschbach, Joseph. *Geschichte der Heruler und Gepiden. Ein Beitrag zur Geschichte der germanischen Völkerwanderung*. Frankfurt am Main: Verlag von Siegmund Schmerber, 1835.
- Bratož, Rajko. »Zur Präsenz und Mobilität ethnischer Kleingruppen im Alpen-Adria-Raum während der Ostgotenherrschaft.« V: *Ad amussim: Festschrift zum 65. Geburtstag von Franz Glaser. Sonderdruck*, ur. Ines Dörfle, Paul Gleirscher, Sabine Ladstätter, Igor Pucker, 215–248. Kärntner Museumsschriften, Band 85. Klagenfurt am Wörthersee: Verlag des Landesmuseum für Kärnten in Zusammenarbeit mit dem Österreichischen Archäologischen Institut an der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2017.
- Bratož, Rajko. *Med Italijo in Ilirikom: slovenski prostor in njegovo sosodstvo v pozni antiki*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2014.
- Cameron, Averil. *Procopius and the Sixth Century*. London, New York: Routledge, 2005.
- Chrysos, Evangelos. »Der Kaiser und die Könige.« V: *Die Völker an der mittleren und unteren Donau im fünften und sechsten Jahrhundert*. Österreichische Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften, zv. 145, ur. Herwig Wolfram in Falko Daim, 143–148. Wien: Verlag der Akademie der Wissenschaften, 1980.
- Ellegård, Alvar. »Who were the Eruli?« *Scandia* 53 (1987): 5–34.
- Evans, James Allan Stewart. *The Age of Justinian: The Circumstances of Imperial Power*. New York, London: Routledge, 2000.
- Evans, James Allan Stewart. *The Emperor Justinian and the Byzantine Empire*. Westport, Connecticut, London: Greenwood Press, 2005.
- Goetz, Hans-Werner, Jörg Jarnut in Walther Pohl. *Regna et Gentes. The Relationship between Late Antique and Early Medieval Peoples and Kingdoms and Transformation of the Roman World*. Leiden, Boston: Brill, 2003.
- Goffart, Walter A. *Barbarian Tides: The Migration Age and the Later Roman Empire*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2006.
- Goffart, Walter A. *The Narrators of Barbarian History*. Princeton: Princeton University Press, 1988.
- Heather, Peter. *Empire and Barbarians. The Fall of Rome and the Birth of Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Heather, Peter. *Goths and Romans, 332–489*. New York: Oxford University Press, 1991.
- Heather, Peter. *Rome Resurgent: War and Empire in the Age of Justinian*. New York: Oxford University Press, 2018.
- Lintner-Potz, Angelika. »Die Eruler – eine misslungene Ethnogenese«. Diplomarbeit. Universität Wien, 2006.
- Lotter, Friedrich, Rajko Bratož in Helmut Castrittius. *Premiki ljudstev na območju Vzhodnih Alp in Srednjega Podonavja med antiko in srednjim vekom (375–600)*. Ljubljana: Sophia, 2005.

- Luthar, Oto, Marjeta Šašel Kos, Nada Grošelj in Gregor Pobežin. *Zgodovina historične misli: od Homerja do začetka 21. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006.
- Maenchen-Helfen, Otto J. *Die Welt der Hunnen: eine Analyse ihrer historischen Dimension*. Wien, Köln, Graz: Hermann Böhlau Nachf., 1978.
- Martindale, John Robert, ur. *The Prosopography of the Later Roman Empire. Vol. II: A.D. 395–527*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1980.
- Martindale, John Robert, ur. *The Prosopography of the Later Roman Empire. Vol. III/A: A.D. 527–641*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1992.
- Martindale, John Robert, ur. *The Prosopography of the Later Roman Empire. Vol. III/B: A.D. 527–641*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1992.
- Meier, Mischa. *Das andere Zeitalter Justinians: Kontingenzerfahrung und Kontingenzbewältigung im 6. Jahrhundert n. Chr.* Hypomnemata: Untersuchungen zur Antike und zu ihrem Nachleben 147. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2003.
- Parnell, David Allan. *Justinian's Men: Careers and Relationships of Byzantine Army Officers, 518–610*. London: Macmillan Publishers Ltd., 2017.
- Plassmann, Alheydis. *Origo gentis: Identitäts- und Legitimitätsstiftung in früh- und hochmittelalterlichen Herkunftserzählungen*. Orbis mediaevalis: Vorstellungswelten des Mittelalters 7. Berlin: Akademie Verlag, 2006.
- Pohl, Walter. »Regnum und gens.« V: *Der frühmittelalterliche Staat – europäischen Perspektiven*. Österreichische Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-historische Klasse: Denkschriften, zv. 386. Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, zv. 16, ur. Walther Pohl in Veronika Wieser, 435–450. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2009.
- Pohl, Walter. *Die Germanen*. Enzyklopädie deutscher Geschichte, zv. 57. München: Oldenbourg, 2004.
- Pohl, Walter. *Die Völkerwanderung. Eroberung und Integration*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 2002.
- Pohl, Walther, in Veronika Wieser, ur. *Der frühmittelalterliche Staat – europäischen Perspektiven*. Österreichische Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-historische Klasse: Denkschriften, zv. 386. Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, zv. 16. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2009.
- Sarantis, Alexander. »The Justinianic Herules: From Allied Barbarians to Roman Provincials.« V: *Neglected Barbarians*. Studies in the Early Middle Ages 32, ur. Florin Curta, 361–402. Turnhout: Brepols Publishers n.v., 2010.
- Schmidt, Ludwig. *Die Ostgermanen*, 2. izd., ponatis. München: C. H. Beck, 1969.
- Schwarcz, Andreas. »Die Heruler an der Donau.« V: *Sprache als System und Prozess. Festschrift für Günther Lipold zum 60. Geburtstag*, ur. Christiane M. Pabst, 504–512. Wien: Edition Praesens, 2005.
- Schwarcz, Andreas. »Die Heruler am Schwarzen Meer.« *Bulgaria Pontica Medii Aevi* 4–5/2 (2006): 199–210.
- Steinacher, Roland. »Rex oder Räuberhauptmann? Ethnische und politische Identität im 5. und 6. Jahrhundert am Beispiel von Vandalen und Herulern.« V: *Grenzen und Entgrenzungen. Historische und kulturwissenschaftliche Überlegungen am Beispiel des Mittelmeerraums*, ur. Beate Burtscher-Bechter, Peter W. Haider, Birgit Merz-Baumgartner, 309–325. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2006.

- Steinacher, Roland. »The Herules: Fragments of a History.« V: *Neglected Barbarians*. Studies in the Early Middle Ages 32, ur. Florin Curta, 319–360. Turnhout: Brepols Publishers n.v., 2010.
- Steinacher, Roland. *Die Vandalen. Aufstieg und Fall eines Barbarenreiches*. Stuttgart: Klett-Cotta Verlag, 2016.
- Thompson, Edward Arthur. *A History of Attila and the Huns*. Oxford: Clarendon Press, 1948.
- Turlej, Stanisław. »Herulian Settlements in Byzantium under Emperors Anastasius and Justinian.« *Electrum: Journal of Ancient History* 20 (2013): 163–176.
- Wolfram, Herwig. *Die Germanen*. München: C. H. Beck, 2004.

Summary

Herule kings: rulers of the people “without history” and their *regnum*

The Heruli were a late antique Germanic people (*gens*) who can be traced between the 3rd and 6th centuries. Most of what is known about them derives from the writings of Procopius of Caesarea, who – compared to other authors, such as Agathias or Jordanes – mentions them extensively (mostly in a negative way) in his *History of Wars*.

In contrast to other late antique Germanic *gentes* that formed stable kingdoms, also called *regna*, in the provinces of the former Western Roman Empire, such as the Goths, Franks, or Lombards, the Heruli were far less successful. Much of their history prior to the 5th century remains unknown. From the end of the 4th century onwards, they were part of the so-called Hunnic system, which dominated over the vast majority of barbaric *gentes* situated on the border of the Roman Empire from the North Sea to the Sea of Azov. After the Huns suffered a crushing defeat in the Battle of Nedao in 454, the Heruli settled in Moravia north of the Danube, where they established their only known independent kingdom. From there, they controlled much of the neighbouring regions while also maintaining ties with Theoderic the Great, who acted as a sponsor to the unnamed Herule king (possibly Rodulf), his adopted son-in-arms. After a lost war against the Lombards around 508 that took the life of King Rodulf, the Heruli split into at least four major groups, of which one migrated south and in 512 settled in Upper Moesia near Singidunum (modern Belgrade) with the permission of the Byzantine Emperor Anastasius. In 528, Emperor Justinian renewed his alliance with the Heruli and made their King Grepes convert to Christianity. Thenceforth, the Heruli remained in Byzantine service for almost four decades, often fighting in their own units on the Byzantine side against the Persians, Vandals, and Goths. These Heruli were Byzantine vassals without their own independent kingdom. Sometime after 560, they most likely migrated to northern Italy (Venetia), where they revolted against Byzantine overlordship but ultimately failed in their attempt. After that, no mention of them is found in our sources.

Herule kings are among lesser-known Germanic kings, which hardly ever appear in our sources. There are altogether six Herule kings known from the 6th century (Rodulf, Grepes,

Ochos, Datus, Suartuas, and Sindual), all referred to simply as *rex*. Because our sources deal primarily with wars, they convey very little information on Herule kings and instead focus on Herule military commanders.

Even though Herule kings were most probably no match for their Gothic or Frankish counterparts, they were far from as unimportant as our sources suggest. In contrast to Herule military commanders, they seem to have stayed on home territory and not spear-headed the allied units for the obvious reason that they could not afford to risk their lives on the battlefield when there was no real need to. Their role was more political in nature, and they seem to have dealt primarily with domestic issues, which were of little interest to Procopius and other authors like him.